

GYERTYÁNYFY-KÖZMA

370-K^{z.}

PAEDAGOGIAI KÖR"-nek

A

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSHEZ

INTÉZETT FELIRATA

AZ 1868. XXXVIII. TÖRVÉNYCZIKK

MÓDOSÍTÁSA TÁRGYÁBAN.

— 30702 —

Állami tanítók

Lelt. sz. 35

Könyvt. sz.

SZÉKELY-UDVARHELYT,
BECSEK D. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1873.

2000 -09- - -

1983 JUN 20

E1575

~~1305~~

~~1231~~

Tisztelt Képviselőház!

Az 1868-iki XXXVIII-ik törvényzikk napirendre került revisio-kérdésével szembe alólint „pädagogiai-kör“ is bátorodik tapasztalatainak és meggyőződésének kifejezést adni s azt ezennel a magas ház eleibe juttatván kérni, hogy ez ügy tárgyalása és elintézésénél méltassék az annyi figyelemre, a mennyit megérdemel.

Népiskolai törvényünk nagy egészét, intentióit örömmel tesszük magunkévá; egyes pontjaival szembe azonban vannak kívánalmáink, módosítási ajánlataink. Mert mondhatja ugyan valaki, hogy az egész törvény életrevalóságát és czélszerűségét csak évtizedek próbálhatják meg; de az is igaz, hogy ez a törvény — mint nálunk e nemben első — megalkattatásakor nem támaszkodhatott egészen hazai tapasztalatokra s mint ilyen minálunk a legjobb esetben is egy szép theoria. Az egésznek megvalósítására csakugyan hosszú idő lesz még szükséges, egyes részei fölött azonban már is feljogosít a tapasztalat ítéletet mondanunk. Mi nem akarunk theoriák helyébe újabb theoriákat tenni, csupán az élet által már is szükségesnek ítélt javításokra bátorodunk tanügyünk érdekében a magas ház figyelmét felhívni.

TARTALOM:

- I. A hitfelekezetek által felállított népoktatási tanintézetek.
 - II. A magánosok és társulatok által felállított népoktatási tanintézetek.
 - III. A községi népoktatási tanintézetek.
 - IV. Felsőbb népiskolák.
 - V. A tanítóképezdek.
 - VI. A tanítónő-képezdek.
 - VII. A népiskolai hatóságok.
-

A SZÉKELY KERESZTURI PEDAGÓGIAI KÖRNET A MAGYAR ORSZÁGBYÜLÉSHEZ INTÉZETT FELADATA

I.

A hitfelekezetek által felállított népoktatási tanintézetek.

1. A 11-ik §-ben a felekezetek felhatalmaztatnak a tanítási rendszer és módszer iránt intézkedhetni. Az ott öt pontba foglalt feltételekhez azonban szükségesnek tartjuk hozzácsatolni azt, hogy a kormánynak határozó befolyás biztosíttatik azon esetre, ha a tanterv és kézikönyvek által az állam érdekei és a felekezetek közti egyetértés látszanék veszélyeztetve. Ámbár erre ugy is joga volna a kormánynak, de az autonomiai és nemzetiségi tülhajtásokkal szembe ezt e pontban világosan kifejezni még sem tartjuk feleslegesnek. Valamint annak ellenőrzését sem, hogy vajjon a tantárgyak eltaníttatnak-e a kívánt terjedelemben.

II.

A magánosok és társulatok által felállított népoktatási tanintézetek.

2. Az előbb említett befolyás az államnak itt is biztosítandó.

3. A 20-ik §-ben az „iskolai szék“ helyett „iskolatanács“ veendő fel; mert ez iskola bizonyos tekintet-

ben egyenrangu lévén a községi és felekezeti iskolával, nem rendelhető azok iskolaszéke alá.

III.

A községi népoktatási tanintézetek.

4. A 27-ik §-ben ki kellene fejezni azt is, hogy az új iskolaépületek a belvilágnak 12—14 lábnyi magassága mellett az illető területen lakó gyermekek által a lehetőségig egyaránt könnyen hozzáférhető ponton építtessenek.

5. A 29-ik §. legfeljebb a felső népiskolákra alkalmazandó. A nem szerénti elkülönítés az elemi népiskolában nem látszik szükségesnek magában Schweizban is, a hol pedig már körülbelől megszerezték a legszükségesebb tapasztalatokat az elemi népnevelésügy terén. Sőt lényeges okokat tudnánk felsorolni éppen maga az együttmaradás mellett részint általános, részint hazai szempontból. A nemi ösztönök ébredéséig t. i. gazdasági előny, hogy — ha a létszám különben nem követel ellenkezőt — egy tanító, egy teremben, ugyanazon taneszközök segítségével tanítsa a fiú és leánygyermekeket; míg az elkülönítéssel mindezen terü kétszeresen nehezednék az iskolatartó testületre. Továbbá az együttthaladásban a két nemnek egymásra csak ösztönző hatása lehet. Végre pedig éppen népünk közerkölcsi szempontjából kívánatos, hogy a közös nevelés szoktassa a nemeket az egymásban megismert egyforma képességek kölcsönös becsülésére és erősítse őket a szemérem, az illem törvényeinek tiszteletében. A társadalmi és családi élet e közös alapon biztosabban fog nemesülni, mint az emberi természettel, az emberi rendeltetéssel határozottan ellenkező elkülönítésen.

6. Az 57-ik §. a hit- és erkölctani oktatást a feleke-

zetek kezébe teszi, ezek pedig illető papjaik által végeztetik azt.

Mi csupán a felekezeti hitoktatást tartjuk a felekezetekre bizandónak. A vallás-erkölcsi oktatást pedig a rendes tanító kötelességévé tennők.

Indokaink nagyon egyszerűek és világosak. Az összes nevelésnek egyszersmind erkölcsinek kell lenni. Az erkölcsi oktatás nem valamely különálló tehetség kimivelésére irányul, hanem megszentesíti, megnemesíti az egyetemes képzés munkáját, sikerét. Áthatja az összes tanítói működést, mely létjogát azonkívül egyébben nem is bírhatja. Már maga az a feltevés, hogy nem bízhatjuk gyermekeink erkölcsi nevelését arra, ki az oktatás sok oldalu munkáját végzi, képes lenne veszélyeztetni magát az intézményt. Vagy megbízhatunk a tanító által gyakorolt erkölcsi nevelés és oktatásban, vagy nem. Ha meg, akkor legyen bizalmunk teljes s az egyik leghathatósabb eszközt ne vonjuk ki a magunk kárára annak kezéből. Ha nem bízhatunk meg: akkor ne üzzünk gyermekeink sorsával veszélyes játékot; mert azzal nem biztosítjuk őket, hogy a vallás-erkölcsi oktatás czimén egy néhány órával s talán egy tárggyal kevesbitettük tanítójuk teendőjét. Előtte még mindig tágas mező áll tévutra vezetni őket s megmérgezni hajlamaikat, vágyaikat, törekvéseiket. Arra pedig éppen ne gondoljunk, hogy ez esetben a papi kezek mentő csolnakul szolgálhatnának; nem, mert mi sem könnyebb napjainkban, mint népünk kicsinyét és nagyját a papok iránt bizalmatlanná tenni, azok törekvését paralysalni. Hát még ha ehhez vesszük, hogy a mentőszerek közül a leggyengébbet választottuk. A tapasztalat t. i. azt bizonyítja, hogy a papokra nézve e kötelesség oly terü, a melyet vagy nem tudnak

vagy éppen nem is akarnak hordozni. Díj nélküli munkát ma már kevés ember hajlandó végezni. S így a nagy többség azt vagy roszul végzi, vagy pedig egészen elhanyagolja. Ez orvosság tehát rosszabb a betegségnél.

Vegyük azonban a dolognak még egy másik oldalát. Mivel megbízhatóbb az erkölcsi oktatásban a pap a tanító-nál? Melyik képebb a felekezetieskedés nyügeiből inkább kibontakozni? S egy állam polgáira, egy állam jövőjére nézve előnyös-e az, ha a felebaráti szeretet, a kölcsönös türelem helyére a bizalmatlanság, irigység, gyűlölség üti fel tanyáját; ha az egyik szerint erkölcsös az, mi a másik szerint erkölcstelen, — az egyik olyan erényt gyakorol, mit a másik éppen bűnnek tart? A felekezeti hitélet e disharmoniója pedig nem ismeretlen a történelemben s az életben.

De mit mond e kérdéshez a pädagogia? Az erkölcsi oktatás, mint minden más oktatás, alája esik bizonyos módszertani elveknek. És valamint általános előkészület és alkalmazási képesség nélkül nincs biztosíték semmiféle tantárgyban a sikerre, úgy bizonyynyal még kevesebb az erkölcsi oktatásban, hol a pädagogiai ismeret és tapintat, e minden tanítói, nevelői munkásság egyedül biztos alapja, minden tanítói képességek között első sorban kívántatik meg. S maga a tantárgyak nagy része s az egész iskolai szellemi élet oly gyakori, sokoldalu és elválhatatlan vonatkozásban áll az erkölcshez, hogy annak kiaknázása nélkül az erkölcs-oktató munkája a való dolognak csak árnyéka marad.

Ha tehát népnévelésünk nem akar azon szemrehányásban részesülni, hogy az ismeretek bővítésével az erkölcsöket lazítja: szükség, hogy az egész szellemi és erkölcsi vezetés megbízható és egy személy kezébe tétessék le. Ez pedig nem lehet más, mint a ki a tanítói és nevelési összes qualificatiók birtokában van — a tanító.

A hitoktatás más kérdés. Miután minden embernek valamely vallásfelekezethez tartoznia kell: szükség, hogy annak hittételeivel, egyházi szertartásaival megismerkedjék. Itt már az egyháznak, a papnak természetes hivatása van. Ez már természetszerűleg csak reá bízandó. E tekintetben legfeljebb az lenne meghatározandó, hogy a hitoktatás mikor vegye kezdetét. Szerintünk az értelmesség kára nélkül alig lehetne azt a tizedik életéven elől megkezdeni.

IV.

Felsőbb népiskolák.

7. A 63-ik §-kel kapcsolatban kimondatni ohajtánók, hogy a szorgidő 9 hónál kevesebb ne legyen.

Népiskoláink és gymnasiumaink kevés sikeréhez eddig-élé nem utolsó ok volt az, hogy a tanfolyam alig vette felét az esztendőnek igénybe. E bajtól a lehető legnagyobb mértékben óvandók meg újabb intézeteink, különösen a melyek úgy is kevés évü tanfolyamuak. Annyival szükségesebb a 9 hó, mert az 53-ik §. a 10 éven felül lévő növendékeknek úgy is megengedi, hogy a legszorgosabb munkaidőben két hónapon át csak ismétlő iskolába járjanak. E szabáldmat pedig bizonynyal az egész országban igénybe fogják venni. Ekkor pedig ismét csak hat hóval maradnánk.

8. A 74-ik §-ben meghatározott tantárgyak sorában az e) alatt eléjövő ezen meghatározást: „polgári politikai számvetés” — nem értjük s meglehet, még sokan vannak velünk e bajban.

V.

A tanítóképezdek.

9. A 81. §-ben meghatározott 20 állami tanítóképezde terület és népességi viszonyainknál fogva nem elégséges.

A szám meghatározása egyáltalában célszerűtlen. Adassék a kormánynak e tekintetben szabad kéz. Az ellenőrzést a képviselőház a költségvetésnél úgy is mindig gyakorolhatja.

10. A 82-ik cikkben ki van mondva, hogy a képezde egy gyakorló iskolával köttetik össze. Mi ehez még hozzátennők azt, hogy „e gyakorló iskola szervezete megfelel az országban lévő elemi népiskolák tulnyomó része szervezétének.“

Napjainkban a felett foly a vita: miképp szervezzük a gyakorló iskolát? Három-négy éven keresztül erről szó sem volt — s végre kisül, hogy mig Budán eddig osztatlan volt a gyakorló iskola s ma némelyek három osztálylyal akarják azt berendezni, addig Déván már az első évben hat osztálylyal indultak meg s Sz.-Kereszturon a hat osztályra való fokozatos emelkedésben a harmadik évben még csak négy osztály lehetett berendezve. Hogy melyik volt helyesebb eljárás, azt e helyen vitatni nem akarjuk; de hogy mi felel meg a ministeri utasításnak s mindenek felett népiskolai törvényünk szellemének s általában népnevelésügyünk jövőjének inkább, a felől egy perczig sem lehetünk kétségben. Tény ugyanis az, hogy hazánk legtöbb elemi népiskolája egy tanítóval bir jelenleg s ez állapot bizonyosan így lesz még a jövő században is. Képezdei növendékeink legnagyobb részének jövő munkaköre tehát ezen körülményben körvonalozva van. Ha tehát őket jó gyakorló tanítókká akarjuk nevelni: mi természetesebb, minthogy a képezde mellett olyan elemi népiskolában szemléljék és gyakorolják a munkásságot, a milyenben nekik is működniök kellend. Szóval: a képezdei gyakorló iskola nem birhat más szervezettel — ha céljának megfelelni akar — mint a falusi elemi népiskolák tulnyomóan nagy része, azaz az egy tanítóval biró hat osztályu népiskola. Ennélfogva a képez-

dei gyakorló iskola másnemű szervezéséről csak úgy lehet szó, ha egyszersmind elemi népiskoláink szervezetét is módosítani akarjuk. Ugy hogy ez a kérdés: miképp szervezzük a gyakorló-iskolát? magában nem is tehető fel. S hogy magának az elemi népiskolának szervezési módosításához fogni mennyiben szükséges és kívánatos, ezt — megvalljuk — mi a gyakorlatból még nem tanulmányozhattuk eléggé, s ennél fogva ahhoz ez alkalommal szólni sem akarunk. Annál kevésbé akarunk tudni a gyakorló iskola új szervezéséről.

11. A 84. §-ben meghatározott minimuma a rendes tanáraknak kettőről háromra emelendő, bevétén e számba a zene- és énektanárt is.

Indokolás. Az ének és zene fontosságáról hallgattunk. Csak azt említjük meg, hogy a képezdei növendékektől — mint leendő tanítók- és pedig ének- és zenetanítóktól — is megkövetelt végeredmény oly elméleti és gyakorlati képességet tételez fel a zenetanárban, a milyennel a most élvezett fizetés nem áll arányban.

Továbbá: az ének- és zenetanár hetenként egy órával többet tanít, mint az igazgató, a mivel csak azt akarjuk mondani, hogy elég gyakran érintkezik az ifjúsággal. Elég gyakran arra, hogy ha szaktárgya mellett nem bír pädagogiai készséggel, tapintattal: csakhamar lejárja magát. A csupán „Stundengeber“ művészek nem képezdéhez valók. Itt minden tanárnak nevelőnek kell lenni, különben nagyon könnyen terhére válhatik a nevelési rendszernek, az intézetnek. Ugy de ilyen követelés csak úgy jogosult, ha megfelelő jutalom áll azzal kapcsolatban.

12. A 85. §-ben az lenne kimondandó általánosságban, hogy a képezdei tanárok fizetése ugyanannyi, mint az állami középtanodák tanáraié — s a gyakorló iskola tanítója egy rangra emeltetik a rendes tanárokkal.

Indokolás. Itt azon feltevésből indulunk ki, hogy a középtanodák tanárainak nagyobb fizetést fognak határozni, mint a képezdei tanároknak jelenleg van. A képezdei tanároktól azon tárgyakban, a melyeket ők kezelnek, semmivel se kívántatik kevesebb készség, mint a középtanodai tanároktól; ámde munkájuk sokkal terhesebb. Mi természetesebb tehát annál, hogy a ki csak teheti, átmegy a középtanodához s a képezde ezt annyival sajnosabban fogja megérezni, mert valószínű, hogy éppen a legjobb tanerőket vesztheti el.

A mi a gyakorló iskola tanítóját illeti, erre nézve egyszerűen átvesszük azon indokolást, mely a sz.-kereszturi állami tanítóképezde első tanévről kiadott jelentésben az 50—51 lapon áll.

„A gyakorlóiskola nagy jelentőségének a tanítóképzés ügyében elismerést és méltánylást kell szerezni a tanító anyagi ellátására nézt is.

E tekintetben a népoktatási törvény idevágó szakasza, mely a képezdei tanszemélyzet fizetését szabályozza, éles és szigorú kritikát érdemel; mert hogy a gyakorlóiskola tanítója miért nincs fizetés dolgában legalább is egy rangra emelve a képezdei rendes tanárokkal, ez teljesen megfoghatlan mindazokra nézt, kik csak megközelítőleg is tisztában vannak aziránt, hogy mennyi és minő kötelességek azok, a melyeket egy gyakorlóiskola-tanítótól okvetlenül meg kell követelnünk. A rendes tanárnak egyenlő munkafelosztás mellett, a mostani tanterv szerint, jut a teljesen kinőtt képezdénél legfőlebb 3—4 tantárgya, s legfőlebb 19—20 órája, — felelőssége, hivatali gondja ugyszólván csak saját tárgyával szemben. A fegyelem is legfőlebb csak saját tanóráin érdekli — s ez pedig éppen tanítónövendékekkel szemben föltehetőleg nem fog sok gondot okozni neki. Nem akar-

juk kicsinyleni a rendes tanárok hivatali kötelességeit, mert ez elvégre is sokat függ a subjectiv felfogástól; de tekintsük bár akárhogy, a gyakorlóiskola tanítójának vállaira nagyobb terű nehezedik!

Vegyük e kötelességeket először is csak időmennyiségi szempontból. A gyakorlóiskola-tanító heti óráinak száma 28—30. Körülbelől annyi mint két rendes tanárnak együtt véve. Ugy tehát tán a tanítói működés fontosságára, értékére nézt áll a gyakorlóiskola tanítója olyan messzi mögötte a r. tanároknak? Valóban bajos ezt elhinni elfogulatlan meggondolás után. Hisz a gyakorlóiskola önmagában egy összes képezde. A gyakorlóiskola-tanítónak úgy szólni tenni kell azt, ami a képezdében még csak a tudás embriója. Avagy neki nem kerül annyi idejébe és fáradságába az előkészülés a maga óráira, mint a többi tanároknak? Volt idő — s ez fájdalom még nem eléggé mult idő minálunk — a midőn azt hitték, hogy a tantárgy tudása egyszersmind magában foglalja a tantárgy metodikáját is, úgy hogy például elemi (népiskolai) tanító lehet mindaz, a ki legalább is annyit tud, mint a mennyit az iskolában tanítanak — tehát körülbelől minden írástudó ember. Ezen vastag félreértés szülte meg a tanítói állások mindenek felett nevetséges rangfokozatait és fizetési arányait még ugyanazon intézet kebelében is az alant és fent tanítás között. Ma ez már neveléstani anachronismus, — mert minden józan gondolkodásu tisztában van az iránt, hogy a mennyivel több bajt ad annak, a ki „fent“ tanít a tanítási mi, épen azon arányban ad „alant“ több bajt a tanítási miként.

Hogy ez utóbbi nehézség mindenekfelett nagy mértékben nehezedik a gyakorlóiskola tanítójára, azt már ezen iskola czélja eléggé bizonyítja. Neki arra a sok órára aggo-

dalmasabb lelkiösmerettel kell előkészülnie, mint bárki más tanítónak. Neki folytonosan az igazgató neveléstani előadásainak színvonalán kell magát tartania, tehát egyenlő paedagogiai tanulmányokat tenni vele, s munkája folytonosságának ép oly kevésbé fog határt vetni a belejövés, mint a hogy nincs megállapodás az anthropológiában, lélektanban, didaktikában és methodikában, szóval az egész paedagogiában, melynek ő gyakorlati valósítója. Neki tanítása alkalomával minden szava, minden tette, minden mozdulata szemléleti tárgy a tanítónövendékekre nézt, s az a mit mutatott, nem sokára egy egész sereg növendék reproductiójában fog tovább élni. Valóban nagyszerű feladat és óriási felelősség

Lehet-e vagy szabad-e föltenni azt, hogy az állami képezdek sorsa felett dönteni hivatott törvényhozási és kormányzási közegek ennél kevesebb jelentőséget tulajdonítanak a gyakorlóiskolai intézmények s illetőleg tanítói állásának? Ha tehát lehetetlenség kétségbe vonni azt:

1. hogy a gyakorlóiskola tanítójának munkaideje csaknem annyi mint két tanáré együttléve;

2. hogy e munka a tanítóképzésben **legalább is** annyira értékes, mint bármely más tanár tanítói működése;

3. hogy e munka **legalább is** annyi tanulmányt és előkészületet igényel, mint bármely más tanáré a tanítóképezdében;

4. hogy maga e munka annyira fárasztó és fölemésztő (egy tanító hat osztály számára), mint bizonyára egyetlen egyé sem az egész képezdei tanári személyzetben:

bátran merjük kérdehetni, hogy miféle logikával bír az az igazság vagy csak méltányosság, a mely ennyi és ilyen kötelességekkel szemben mégis az egész képezdei tanító-személyzetben a legkevesebb díjra látta érdemesitendőnek a gyakorlóiskola tanítóját?

Bocsánat az indokolás hosszadalmasságáért. Tartozni véltünk ezzel az ügynek, mert míg egyfelől nagyon át vagyunk hatva azon tán legelsőbbben Diesterweg által kimondott igazság által, hogy a gyakorlóiskola képezi a tanítóképezdei intézmény lelkét: úgy másfelől tisztában vagyunk azzal is, hogy a hivatásának teljes öntudatára felemelkedni bíró tanító lelkületére semmi se hat annyira leverő és bénító hatással, mint az efféle kiáltó aránytalanság az ugyanazon intézethez alkalmazott tanerők munkanagysága és munkadíja között. Ezért méltán véltük ezen körülményt a gyakorlóiskolai intézmény sikerének útjában a leglényegesebb akadályok egyikéhez sorolhatni.“

13. A 86. §-ben a gymnasium, reál- vagy polgári iskola mellé felveendő a felsőbb népiskola — s a felvételi vizsga minden esetben megtartandó.

Indokolás. A felsőbb népiskola tanterve minden intézetek között legközelebb áll a tanítóképezdéhez, ugyannyira, hogy a felvételnél a mértéket éppen arról vennők ilyen formán: „A tanítóképezdébe olyan növendékek vétetnek fel, kik — — — az anyanyelv, számvetés és földrajz ismeretében s a történelemben legalább annyi jártassággal bírnak, a mennyit a felsőbb népiskola 3 első osztályában tanítanak.“

A felvételi vizsga azért szükséges minden esetben, mert némely isk. bizonyítványok nem egészen megbízhatók, különösen azért, mert tanügyünk szervezetlensége közepette nem következtethetünk azokból elég biztosan arra, hogy vajjon pl. egy négy gymn. osztályt végzett ifju csakugyan bir-e azon képesség- és képzettséggel, mely a képezde első osztályába megkiváncsít, s mert a felvett növendékek képességéről egy előleges, általános tájékozás — a mi pedig na-

gyon szükséges — csak ez által érhető el. E nélkül a tanár heteken keresztül folytonosan csak puhatolózik, tapogatózik, míg tanítványai felől valamennyire tisztába jöhet.

14. A 87. §-ben a 3 éves tanfolyam határoztatik meg. Mi ennek megváltoztatására a következő indítványt tesszük: „Tekintettel azon köznevelésügyi tényleges állapotainkból kifolyó körülményre, hogy az állami tanítóképezdébe lépő növendékek nagyon távol állanak a tárgyi és alaki képzettség azon fokától, mely lehetővé tenné ezekkel a specialis tanítói szakképzés megkezdését, de másfelől e szakképzés terjedelme és fontossága is kizárván annak lehetőségét, hogy a szoros értelemben vett tanítóképzés kevesebb mint három év alatt elvégeztessék: mulhatlanul megkivántatik, hogy tanítóképezdeinkben a három évi tanfolyam négy évre emeltessék. E szerint a négy évi tanfolyamból álló tanítóképzés következő szakaszokat foglalná magában:

I. osztály az előkészítés számára. Az ismeretek kiegészítése, bővítése és szilárdítása különös tekintettel az alaki képzésre.

II. és III. osztály a szervezett alapon főleg az elméleti szakképzést fogja eszközölni.

A IV. osztályban tulnyomóan a gyakorlati kiképzés fog szerepelni. Ezenkívül a neveléstan története is itten fog behatóan tárgyalatni.“

Nekünk ez indítványunkat teljes három évi tapasztalat diktálja. A ministeri tantervben felvett tárgyak — melyek pedig mind elmaradhatatlanok — semmiképpen sem dolgozhatók fel a kívánt terjedelemben; pedig némelyek még e tantervben is tulságosan rövidre vannak szabva, mint pl. a földrajz. A német nyelvvel pedig éppen nem érhető el az a cél, hogy növendégeink ezt, mint leghathatósabb segéd-

eszközt, könnyűséggel használhassák a további önképzésben. A neveléstan történetére neveléstani erőszaktétel nélkül éppen nem jut idő. Még közönséges körülmények között is igen nagy volna a munkakör három évre. A mi körülményeink azonban egészen rendkívüliek. Legfontosabb tantárgyainkban növendékeink legnagyobb részénél vagy egészen hiányzik az alap, vagy annyira ingadozó, hogy mindent az alphán kell kezdenünk, a mi fölemészti a megszabott tárgyra fordítandó idő nagy részét. Nálunk a három éves tanfolyamu rendszerrel is az első év nagyjában csak előkészítő. A tárgyi képzés bevégzése és a gyakorlati munkásság csaknem két évre szoríttatik, a mi pedig a tapasztalat szerint igen kevés, annál kevesebb, mert egész módszerünk, a népiskola szempontjából, annyira elemző, hogy azzal gyors haladás egyáltalában nem képzelhető. Ha tehát azt akarjuk, hogy népnévelésügyünk reformja való és ne képzelt legyen, annak egyik első rangú tényezőjén, a képezdén észlelt bajokat igyekezzünk mihamarább elhárítani. Az itt előállandó költségtöbblet az, mely az egész intézmény szellemi kamatját biztosítandja.

15. A 91. §-ben — — „élelmezéséhez“ után ezt ten-
nők be: „eshetőleg bennlakásához“. És ezzel el-
jutottunk az internát vitás kérdéséhez.

Ennek indokolására a fenn nevezett jelentéshez
csatolt emlékiratból a következőket vesszük át.

„Tartsunk egy lehetőségig tárgyilagosan beható és
kimerítő vizsgálatot ezen nem kisebb mértékben életbe-
vágó, mint a legélesebb elvi meghasonlások okát képező
nagy tanügyi kérdés fölött. Mindenekelőtt és felett le-
gyünk azon, hogy egy ily nagy kérdéssel állván szemben,
ha lehet szabadítsuk fel értelmünket az öröklött és be-
lénk nevelt előítéletek erős békóitól, a személyes han-

~~1977~~

B/1375

gulatok, hajlamok és szenvedélyek zavaró befolyása, a kész ítéletek ránk erőszakolása és főleg a tekintély imádási babonák lidércz nyomása alól, hogy így az ügy által igényelt és állásunkhoz méltó szellemi önállósággal foghassunk hozzá e nagy vitás kérdés kitisztázásának fontos munkájához. Az intézet céljainak világos fölismerése s az adott körülményeknek és konkrét tapasztalatoknak rendelkezésünkre álló kész gyűjteménye képezik azon szilárd realalapot, melyről e kérdésben az uralkodó nézeteknek egészen tárgyilagos megbírlására vállalkozhatunk. És nem ok nélkül ajánlottuk, hogy a lehetőségig emancipálni igyekezzünk ítéletünket e kérdésben az értelmi önállóság különböző nyügei alól, mert hisz éppen ama felsorolt szellemi nyügek okozzák azt, hogy a bennlakás eszméje a mi tanítóképezdéinkben és itt a mi hazai viszonyaink között is egy össze-vissza bonyolított tanügyi kérdés alakjában áll előttünk és hogy e kérdésben az efelett itélni jogosult közönség már előre minden önálló vizsgálódás és tanulmány nélkül egy egészen határozott — mondhatnók — makacs álláspontot foglalt el. Ezen a bennlakási intézménnyel szemben elfoglalt merev párt-álláspont (lásd a 38. t.-cz. megalkotásának történetét) elég világosan mutatja előttünk, hogy vajmi sokan követik még minálunk Mephistónak eme maró gúnnyal teljes tanácsát:

Legjobb itt is, ha csak egy re figyelsz

S a mesternek szavára esküszöl

Egy szóval a szavakban hiszsz;

Ne félj, így aztán majd csak eljutsz

Az örök igazság kapujához.

Azonban a bennlakási intézmény ellen alakult és félig-meddig már a positiv törvény által is fedezett pártállás-

sal szemben a tanítói tapasztalatnak is meg van a maga szilárd realalapokon nyugvó álláspontja s ez alapról ki merjük egész határozottsággal mondani azt, hogy bennlakás nélkül nálunk a tanítóképezde csak **tanóraadási intézetté** fog lesülyedni, úgy hogy ha a döntő számnak vagy körnek százanadó chimärái következtében, csakugyan nem lesz létesíthető nálunk tanítóképezdei bennlakás, akkor legyünk elkészülve rá, hogy sem mennyiségileg **annyi**, sem minőségileg **olyan** tanítókat nem fogunk szolgáltatathatni a hazának, mely eredmény az égető tanítószükséglettel, illetőleg azon tetemes áldozatokkal, melyekbe ezen intézetek az államnak kerültek és kerülnek, csak távolról is arányban állónak mutatkozhatnak.

És ezt a legkevésbé sem nehéz bebizonyítani.

Lássuk először is azon állítást, hogy ezen intézmény életbeléptetése nélkül a mi tanítóképezdeink nem fognak elég tanítót képezhetni, tehát hogy ezek a költséges intézetek, melyek miatt egyfelől annyi népizgató bús politikai sohaj emelkedik s a melyekhez másfelől oly sok őszinte népboldogítási remény fűződik, többé-kevésbé meddők, azaz néptelenek fognak maradni.

E szerint következik:

I. A bennlakás a tanítóképzés mennyiségi okainak szempontjából.

Erre nézt mindjárt a priori nem csekély fontosságú adatokat szolgáltatnak az új képezdek jelenlegi létszámviszonyai. Most még ábrándnak is merész az a föltevés, hogy néptanító növendékeinket ne kellene a legszegényebb társadalmi osztályból toborzanunk. Európában tán aránylag a schweiczi német kantonok néptanítói vannak a legjobban díjazva, hanem azért még ott is tulnyomóan a szegényebb néposztály gyermekei szolgáltatják a képezdek népességét.

Ámde éppen a szegényebb emberekre nézt van lehetetlenné téve a pálya, ha a tanulói megélhetés tisztességes ingyenes lakás, fűtés és világítás nem különben ingyenes vagy legalább olcsó koszt által nem fog megkönyíttetni.

Ha jó, egészséges lakást és fűtést, világítást ingyen nyújthatunk, már az magában egyik legfőbb akadályát háritja el az intézetbe lépésnek, mert éppen ez az a mit még drága pénzért is nehezen találhatni nálunk.

Vegyük például csak az általunk leginkább ismert székelyföldi tanügyi viszonyokat. Tudjuk, hogy a protestánsok mindenütt bennlakással kötötték össze középiskoláikat — ellenben a catholicusoknál csak a kevés számú ösztöndíjasok élvezhetik annak előnyeit. Ebből kifolyólag tessék megfigyelni, hogy minő numericus előnyöket mutatnak fel az erdélyi protestáns iskolák a katholikusokéval szemben. Enyed közel ezer — s az udvarhelyi, kolozsvári, m.-vásárhelyi collegiumok 5—600 között váltakozó létszámaival szemben ott vannak az udvarhelyi, fehervári — kézdi — és marosvásárhelyi, cs.-somlyai stb. katholikus középiskolák alig 150-re emelkedő átlagos létszámukkal. Avagy hiszi-e valaki, hogy a katholikus székely szülő nem oly örömet taníttatná gyermekeit mint a protestáns, vagy a katholikusok anyagi körülményei kedvezőtlenebbek lennének mint a protestánsokéi? Így egészen megbízható kutfők után állíthatjuk, hogy például a sz.-udvarhelyi ref. collegium tanítóifjuságának közel három negyed része azon egészen szegény falusi gyermekekből kerül ki, kik tanulói pályájukat a collegialis (bennlakási) rendszer segélye nélkül tovább folytatni egyáltalában képtelenek lennének. Ezen segély pedig lényegileg csak abból áll, hogy az intézet minden tanulónak képes ingyen, vagy alig egy pár forintért, tisztességes lakást s e mellé még — magában véve ugyan elég

gyarló, de a teljes magárahagyatottságnál még is többet érő nevelői felügyeletet is szolgáltatni. Ezen segítség mellé hozzájárulván még több más olyan oeconomicus előnyök is, melyek viszont csak az együtt-lakásból fejlődtek ki, az erdélyi protestáns collegiumok ma már ott állanak, hogy alig van olyan elesett szegény ember, kinek gyermeke ezen intézetekben minden különös ösztöndíj nélkül is keresztül ne tudná küzdeni magát. A nevelés ezen intézetekben ismétljük sok kívánni valót hagyhat fenn, de elvégre is a protestáns iskolák már belső szervezetük-nél fogva meg lehetőségen ki vannak téve a nyilvánosság bírálatának, s eddigelé nem találtak a bennlakási intézményben semmi olyan különös veszedelmet, mely annak megszüntetésére okul szolgálhatott volna. Ez intézmény meg is fog állani, mert az életből és pedig éppen a mi társadalmi és nemzeti életünkben nőtt ki magát. És a bennlakás mint a gyakorlati élet egyik postulatuma nem csak a mi közép iskoláinknál érvényesítette magát. Egy állam van Európában, melyre, midőn a tanügynek a reális élet alapján való szabad és organikus kifejlődéséről van szó, minduntalan rá kell hivatkoznunk, s ez a szabad, boldog Helvetia. A bennlakási intézmény ezen államban a középiskoláknál is (az u. n. kanton-iskolákban) éppen úgy és oly haszonnal létezik, mint a mi protestáns collegiumainknál. Ezen a középiskolai tanügy köréből vett, de a tanítóképezdékre nézt egészen rátaláló példák után úgy hisszük bátran és a legnagyobb határozottsággal kimondhatjuk, hogy ha kívánatos sőt szükséges népnevelésügyünk megfeneklett állapotának előmozdítása érdekében, hogy mentől nagyobb számmal nyerjünk növendékeket az állami tanítóképezdékbe, úgy a néptanítói állás anyagi és erkölcsi emelése mellett, mindennek előtt gon-

doskodjunk a bennlakási intézmény czélszerű életbe léptetéséről.

II. A tanítóképzés minőségi okainak szempontjából.

A bennlakási intézmény kérdésében a tanítóképzés minőségi tekinteteire is hivatkoztunk. Igen, hisz a bennlakás iránti ellenszenv nem is annyira a numericus eredményre, mint tán inkább a nevelés minőségére, tehát magára a tanítóképzésre vonatkozik?

Ezzel szemben bátrak vagyunk kijelenteni, hogy épen megfordítva a leglényegesebb neveléstani okokból kérjük és sürgetjük a bennlakási intézmény lehető gyors életbeléptetését.

Indokainkat a következőképen osztályozzuk:

1. Általános neveléstani okokból és pedig:

a) A testi nevelés szempontjából.

Itt nálunk Sz.-Keresztúron és az ehhez hasonló faluszerű kis városokban a növendékeket — és ha mindjárt csak 80 vagy százat is — nem lehet úgy elszállásolni, még állami költségen se, hogy a szállások egészségtani tekintetben többé-kevésbé a növendékre nézt hátrányosak ne legyenek. Az 1871-ik iskolai év közegészségi tekintetben egyike volt itt szakértő orvosi tapasztalatok szerint a legkedvezőbb éveknek, és még is képezdei növendékeink közel egy harmada volt az iskolai év folyamában orvosi gyógykezelés alatt. Hát ha még az állam akár a nagyobb létszám-szaporodás, akár más okoknál fogva nem találná többé az addigi szálláspénzt utalványozhatónak s ennél fogva a növendékek önmaguk tartoznának szállásukról gondoskodni: mi lenne még akkor?

Erre nézt ismerni kellene aztán az itteni építkezési s

népszokásokat, ugyszintén a közerkölcsi viszonyokat és pedig ha lehetséges volna, ne az idealismus rózsaszínű szemüvegén keresztül, hanem a maga rideg valóságában! Mily mértékben fokozódik pedig ez a nyomoruság akkor, ha valamelyik a növendékek közül valósággal beteg is lesz. A beteg elkülönítéséről hogy is lehetne szó! Mit lehet ez esetekben tennünk az ilyen szerencsétlenekért itt, hol az egész szék területén csak az innen három órányi távolságra eső Sz.-Udvarhelyt van egy kórház s az is olyan, hogy csupa könnyörületességből nem kellene oda vinni a beteget.

Igy vagyunk a testi élet és nevelés igényeivel itt a künnlakás következtében. Pedig a testi egészség megvédése a testi erők összhangzatos fejlesztésével együtt egyike azon legelső és legfőbb kellékeknek, melyeket a társadalom jogosan megkövetelhet minden nyilvános tan- és nevelői intézettől. Leginkább meg kell pedig ezt követelnünk éppen a tanítóképezdétől. Alig van pálya olyan — tán alig az egy katonait kivéve, — mely olyan erősen megkívánná az ép egészséges testalkatot, mint a tanítói pálya.

Csak igazán ép egészség és okszerűen kifejlesztett testi erő lesz képes minden testi hátrány nélkül megfelelni tudni azon köteleességeknek, melyeket az új rendszer szerinti népiscola például egy hatosztályu egy tanítóval bíró (osztatlan) iskolában a néptanító elébe szab. Jaj azon tanítóképző-intézetnek, mely a helyett, hogy megvédte volna az ifju tanítónemzedék physical nevelésének érdekeit, okot szolgáltatott arra, hogy például akár tüdő, akár szemgyengeségek vagy betegségek csiráit vigyék ki innen magukkal az életbe. Ezen csírákra nézt a leggondosabban fejlesztő tényezdeül fog szolgálni a tanítói pálya; s az a betegség és nyomor, a mely így egy szegény tanítóra, sőt az egész iskolára rá fog sulyo-

sodni, tán első sorban a képezdét fogja vádolni mindazok előtt, kik az okok eredetét elfogulatlan és ávatott szemekkel lesznek képesek felkutatni. Mindezen okoknál fogva ne feledjük tehát, hogy egy főfontosságú tanítóképzési feltételnek teszünk eleget akkor, a midőn kimondjuk azt, hogy a testi nevelés szempontjából csak a bennlakás intézményében fogjuk feltalálhatni azon biztosítékokat, melyekben hivatali lelkiismeretünk megnyugvást találhat.

b) Az erkölcsi nevelés szempontjából.

A népiskola így eseng felénk tanítóképezdek felé: „Mindenek felett jellemeket neveljete nekünk.“

Mi meg válaszul így esedezünk törvényhozásunkhoz: „Mindenek felett tegyetek minket képezdeket abba a helyzetbe, hogy igazán nevelhessünk.“

Mily sok tényező érvényesíti magát a jellem fejlődésénél!

Szabad-e a nevelésnél a külbefolyásokat szabad mentőkre hagyni s így mindenféle esélyeknek tenni ki a növénydekeket?

Mi nem akarjuk ezt, s a bennlakási intézmény által öntudatosan szabályozni akarjuk saját működési térünket. Azt akarjuk, hogy a nevelés uralkodjék a körülmények felett, és ne megfordítva. Ezt a nevelést a bennlakási intézmény segítségével kétféle irányban fogjuk eszközölhetni:

Először negatív uton, a midőn a nevelőház által megóvjuk a növendéket a külvilág ártalmas erkölcsrontó behatásaitól.

Itt nem tehetjük, hogy bámulat és fájdalommal teljes érzéssel ne kiáltunk fel: ugyan van-e az ez intézmény elneveseinek csak egy kis sejtelmük egy 16 éves gyermek ifjú lélekvilága és ezzel szembe a mi társadalmi és közerkölcsi

állapotaink felől, hogy oly könnyedén tudják odaitélni a szegény gyermeket az önállóság veszélyeinek, és pedig éppen akkor, a midőn a legnagyobb szüksége lenne annak a nevelés szoros támaszára? Elégge látjuk és tudjuk, hogy az egyetemi szabadság mily készületlenül találja a főgymnasiumok VIII. osztályából fölkerült „érettek“ legnagyobb részét s ennélfogva mely sokakra nézt veszélyes is az, és mégis már a 16 éves gyermek ifjut tehát éppen a legveszélyesebb korban érettnek tartjuk az életiskolájára. Vagy azt hiszi valaki, hogy ez az „életiskola“, ez a beledobása a gyermekifjunak a társadalom hánykodó zavaros hullámai közé, csak egy-egy olyan nagy városban mint pl. Budapest foglal magában komoly veszélyeket az illetőkre? Képes-e valaki a nemzeti önámítást odáig vinni, hogy elhitesse magával, miszerént a növendékeket lehetséges lesz, egy ily kis városkában mind olyan régi jó patriarchalis erkölcsű és szokású családok körébe helyezni el, hol nem csak semmi kísértéseknek nem lesznek kitéve, de sőt a szükséges felügyelet és nevelői gondozás alatt is leendenek. Valóban úgy látszik ez az irigylésre méltó árkádiai világnézet szép elterjedésnek örvend mi nálunk!

Szabadság, emancipáció minden irányban, ez a jelszó! A nőemancipáció, ez még csak kicsiség; következik az iskolás gyermekek emancipációja. S valóban tanítóképezdeinknél a bennlakási intézmény mellőzése alig nevezhető egyébnek, mint éppen azon kornak, a mely leginkább rá van szorulva a nevelői felügyeletre — az úgy nevezett kamaszkornak emancipációja a nevelés alkalmatlan nyügei alól. Ez a nemcsak nem gátolt, de sőt rá kényszerített érintkezés a külvilággal meg is fogja aztán teremni a maga szép gyümölcseit a képezdében is. Például nekünk itten Kereszturón gyönyörű kilátásaink lehetnek! Mi akár statisztikailag kimutathatnók, hogy nálunk minden 3—4-ik ház korcsma; minnélfogva a nyo-

moralt korcsmaéletnek olyan buja tenyészte is van itten, hogy ennek rothasztó befolyásától az itteni u. n. polgári — és néposztály alig egy-két százaléka maradott még épen; aztán az ezen korcsmaélet nyomán mily dúsan sarjadoznak fel a különféle bűnök és nyomorok, a közelszegényedés, a demoralisatio stb. Ilyen erkölcsi athmospherában (pedig a kereszturi közerkölesiség azért még sem igen áll sokkal hátrább a legtöbb ilyenyszerű magyar és székely városokénál) ha a helyett, hogy beletaszitanók az intézetet az erkölcspusztító elemek közé, nem gondoskodunk inkább rögtön a legóvatosabb erkölcsnevelési isolátióról, úgy mondjunk le előre minden reményéről annak, hogy valódi tanítói jellemeket fogunk kibocsátani tudni ez intézet falai közül. Ha a külkörnyezet erkölcsrontó behatására nézt konkrét eseteket kívánnak tőlünk, szolgálni fogunk csak ebből a 3 évi multból is elég sok és elég csattanós példákkal. Azt akarja a nemzet, hogy a népnevelés sikerrel kezdje meg az irtó háborut a szellemi sötétség és erkölcsi romlottság ellen?

Ha igen, úgy akarnia és előmozdítania kell mindennek-előtt azt, hogy maga a hadsereg is, melylyel e harcztot kivivni akarjuk, ne csak szellemileg felvilágosult szakképes, hanem erkölcsileg is ép és romlatlan legyen. Ez a felszerelés legszükségesebb alkatrésze. Ezért kérjük, sürgetjük a bennlakási intézményt. A nevelőház fala védfal lesz a külvilággal szemben, de nem chinai. Itt benn nevelni fogunk a lehetőségig függetlenül, szabadon az élet behatásaitól, de azért az életre.

Itt a nevelést azonban nem kisebb mértékben fogja positiv irányban is előmozdítani az intézeti bennlakás. És képes lesz-e valjon erre? kérdik a bennlakás ellenei. Sokkal inkább így a bennlakási intézménnyel mint annélkül. Azt csak nem tagadhatja még a legelfogul-

tabb nézetellenlâbasunk se, hogy ezen intézmény sokkal több nevelési eszközt ad nekünk nevelőknek a kezünkbe, mintha a növendékekkel csak a tanórákon találkozunk. És erre valóban nagy szükségünk is van. Az intézetbe lépő növendékek neveltsége nagyon is sok nevelési hátralékot hagyott fenn a tanítóképezdének. A mi képezdénknek — kimondjuk kereken — bizonyos tekintetben javító-házaknak kell lenniök. Azok, a kik a mi családi és köznevelésügyi s közerkölcsiségi állapotaink beható ismeretével bírván, egy ily paedagogiai intézet céljai felől is tájékozással bírnak, leginkább tudhatják, hogy mennyi a való amaz állításban, mennyi nem. A fegyelem, sőt szigor keserű, de erősítő gyógyszerére van szükségünk. Miként a kis csemete — vadonczoknak a kertészi késre, egyengetésre és támaszkaróra, ép oly szükségük van a mi növendékvadonczainknak is az erős és biztos paedagogiai behatásokra, a rendre, engedelmességre és az okos szigorra. Az ifjunevelés egyáltalában, de legkivált a tanítóvá — nevelés bizonyos paedagogiai szigor nélkül nem is képzelhető. A valódi tanítói jellemnek sok — nagyon sok önmegtagadásra, tehát önuralomra van szüksége s ily nagy önuralom csak nevelésnek lehet az eredménye, melyet nem a véletlen, a külső élet, nem is a tanelőadások, hanem a czélszerűen szervezett és vezetett nevelőház leendő képes eszközölni.

„Mily csaknem hihetetlen nagy jótétemény egy rendtelenséghez, tisztátalansághoz és mindennemű vásottságokhoz szokott fiatal emberre nézt, őt rendre, pontosságra, tisztságra és ügyességre szoktatni, ha másként nem lehet, kényszer által is! S hogy e tekintetben mily elhanyagolt állapotban lépnek be a fiatal emberek a tanítóképezdébe, ez viszont csaknem hihetetlen“ így kiált fel Diesterweg, s ha ő Németországban jogosítva érezte magát e felkiáltásra,

tán nekünk sem fogják rossz neven venni azt!? Tehát nevelőházat, azaz bennlakást a tanítónövendékeknek! Nem pro domo beszélünk, mert, hogy reánk tanárookra nézt sokkal kényelmesebb és nyugadalmasabb életet ígér a künnlakás az együttlakásnál, azt könnyű belátni — hanem hát mi a hivatási érzetnek, a lelkiösmeretnek nyugalmaára is adunk valamit és teljesen tisztában vagyunk az iránt, hogy missiókat ilyen viszonyok között nem fogjuk betölteni tudni soha, ha a nevelésnek minden alkalmas eszközeit kezeinkbe helyezni nem fogják. Mivel érdemeltük meg mi ezt a bizalmatlanságot, hogy ennyire félnek, vonakodnak e lépéstől? Attól tartnak-e, hogy elfojtjuk, elnyomjuk az individualitást, hogy békóba verjük az egyéni akaratot, s nevelünk szabad, akaraterős jellemek helyett egy folytonos engedelmesség által megpuhitott, félénk szolgahadat? Valóban különös, vagy tán inkább szomorító és leverő az, hogy éppen az akaratnak, a jellemnek fejlesztésében középkori elfogultságot és tudatlanságokat tulajdonítanak nekünk és hajlandóbbak inkább az erkölcsi ragályokkal saturált társadalmi életre bizni annak nevelését, mint a paedagogusra. Vagy tán magát a paedagógiát illeti a bizalmatlanság? Mi kár, hogy azok, kik oly sok jóakarattal, sőt lelkes buzgósággal ítélnék és döntenek, e dologban azon sok jóakarattal mellett nem rendelkezhetnek azon független ítélettel, hogy elfogultság nélkül megengedjék, mikép ezen intézmény tapasztatos szakértő vezetése mellett éppen úgy szolgálhat a jellemnek kívánt kifejlődésére, valamint szolgált és szolgál a tudatlanság vagy gonosz nevelői szándék hatalmában a jellemnek megrontására vagy meggyengítésére. Sőt éppen az ijesztésképen felhozott példák nyújtják a leghatalmasabb bizonyítékot arra nézt, hogy mily hatalmas eszköz ez az akarat fejlesztésére nézt. Azoknak büneiért, akik oly rútul

visszaéltek és élnek ez eszközökkel, minket és az ügyet akarja sujtani a büntetés? A vas, mely a háború kezében az öldöklés és pusztítás fegyvere volt, ne lehessen többé a béke kezében a kultúra és jóllét áldott eszköze? Ezzel kellene tehát mindenekelőtt tisztába jönni azoknak, kik dönteni hivatvák ez ügyben. E mellett még óhajtandó volna belátást és meggyőződést szerezni azon paedagogiai tapasztalatokra alapított lélektani igazságok felől is, hogy éppen az ifjui akarat edzésére alig van valami jobb eszköz azon szabályos, rendszeres elfoglaltatásnál és munkánál, mely a célszerűen berendezett konviktusi életben feltalálható. Ismételve hivatkozunk tehát reá, hogy fölötte komoly és nagy-jelentőségű kérdéssel állunk itten szembe. Itt a tanítói jellemnevelés forog kérdésben s mi sokat — csaknem mindent fektetünk abba, hogy miként döntenék el e kérdés, mert nincsen olyan életpálya, mely annyira igényelné a férfi akarat-erejét, mint a néptanítói-pálya ez idők szerint. Neki egyfelől folytonosan és ezernyi akadályok között kell küzdeni a népboldogítási magas eszmények felé, mialatt másfelől tán az anyagi élet rideg önfentartási küzdelmei fogják lelki erejét folytonosan bénítani.

2. A tanítói szakképzésre vonatkozó ok.

A bennlakás sokkal több módot és alkalmat nyújt az önképzésre, mint a szétszórt künlakás. A növendéknek az intézet emlőin kell tanítóvá nőni ki magát; mentől többet érintkezik vele, mentől többet táplálja magát belőle, annál inkább fog növekedni, fejlődni benne a tanító. A növendéket tapintatos bánásmóddal kell beleszoktatni, belevonni a rendszeres és folytonos munkába, beleédesgetni a komoly szakfoglalkozásokba az erre kínákozó eszközöknek könnyű felhasználásával: mindezekre nézt felülmulhat-

lan jó alkalmul és ösztönül szolgál a bennlakási intézmény. A komoly rendszeres foglalkozás, nem a külső kényszer kicserikart adója lesz, hanem a közszellem, az egészséges erkölcsi atmoszfära természetes következménye, mint a jó étvágy a tiszta üdítő havasi légben s így az individuumnak célelles kitörései tisztán erkölcsi eszközökkel fognak korlátoztatni, anélkül, hogy az egyéni akaratsnak meg kellene semmisülni e rendszer merevségében. Az egész együttélés egy önkéntes társulásnak természetével fog birni, melynek összetartó és éltető jó szelleme az intézetben bennlakó igazgató, ki szereteten és tiszteleten alapuló tekintélyvel kormányoz — de nem uralkodik — mint nevelő és atya. Így fog aztán igazán táplálkozni — ki-ki a maga tehetsége szerint az intézet emlőin, így fognak igazán felhasználtatni azon tanítóképzési eszközök, melyekkel az intézet fölszerelve van. Azon a szó nemesebb értelmében vett családias viszony, mely a tanítvány és a mester, az atya közt leendő, lehetségessé fogja tenni az egésznek és egyeseknek felhasználni őt, azaz érintkezni vele, hozzáfolyamodni bizalommal és szeretetteljes tisztelettel az önképzésnek minden kisebb-nagyobb akadályaiiban. Ime, éppen az ellenkezője azon bajnak, melyet sokan a bennlakásra ráakarnak látni, nem, hogy elnyomná az egyéni fejlődést, de sőt irányt fog adni annak. A nevelő csak így fog valóban azon helyzetbe jöhetni, hogy tekintetbe vehesse és érvényesíthesse az individualitások jogos igényeit. Így fogjuk igazán elérhetni, hogy ne legyen chablon a nevelésből. A bennlakás már benn a képezdében nyújtja az associatió előnyeit s ez a legjobb és legtermészetesebb eszközül fog szolgálni előnyeinek felismerésére és méltánylására. Így fog megerősödni már a növendékekben a társulási ösztön, mely a későbbi tanító tovább képzésénél a legfontosabb tényezők egyikeül szolgál.

De lássuk a bennlakásnak mindezeknél még sokkal concretebb alakban mutatkozó előnyeit a szakképzésben. Képzeljük, hogy a növendékek $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ órányi távolságban vannak szerte szélylyel elszállásolva a városon, vegyük e mellé még oda a rendkívül sáros utakat, melyek az eszten-dőnek közel $\frac{1}{3}$ -ad részében ily rendezetlen helységekből nem kis mértékben gátolják a hozzáférhetést az intézethez. Mennyire megnehezíti ez az intézetben elhelyezett szakkép-zési eszközöknek felhasználhatását, míg ellenben mily könnyű a bennlakókra nézve felhasználni az intézetnek minden gyűjteményeit. Lelkünkben feltáruznak a schweiczi képez-déknek — ezen Európában még sehol feljől nem mult mintaintézeteknek — kedves képei. Mily gyönyörű szép és üde tanítóképezdei élet virul ezeknek internatusaiban — a tanórákon kívül is! Az épület minden zúgában mily élénk, vidám foglalkozás. A zongora az egyes szobákban a kezdő növendék nehézkes ujjainak gondos gyakorlását hirdeti: egy más szobából egy egész csoportnak hegedű küzdelmei hallszanak. A zeneteremben majd az orgona tekintélyes szó-zata, majd az egyes különéneklő csoportok négyes dal gya-korlatai hirdetik az intézet hangyaszerű önmunkásságát. Vagy menjünk innen, — ha fülünknek ez a sokszavu pon-gyola művészet nem kedves, a dolgozó és olvasó szobákba. Bizonyára meg van ennek is mindig a maga közönsége, melynek komoly munkája épp oly csendes, mint a milyen zajos volt a másik. Egyik olvas, másik ír, jegyez, rajzol. A munkakedv csaknem ragadós itten s a tétlenség minden külső kényszer nélkül is valódi képtelenségnek tetszik. Ha volna olyan szerencsétlen, ki ide beléhelyezve sem tudná megszeretni a munkát, azt bizonyára a példának ellenáll-hatatlan hatalma üldözné ki az intézetből. Itt még a fiatal-ság elidegeníthetlen joga a kitartó munkát követő játék és

szórakozás is többnyire önképzési foglalkozás, a testi ügyesség fejlesztése a tornahelyen, mely nekik rendesen a legkedvesebb szórakozásul és testi üdülésül szolgál. Az ilyen önkénytes társas tornázást természetesen mindig játszói jó kedv, vidámság, nevetés és ártatlan tréfák kísérik. Így szerzi vissza náluk a test, sőt a kedély is a mit erejében és üdeségében a tartós és megfeszített szellemi munka által elvesztett volna.

E vidám lélekemelő kép mellé képzeljük oda a mi növendékeink elszigeteltségét a mostani állapot szerint. 5—6-on egy kicsiny füstös sötét szugolyékba zsúfolva, csaknem minden felügyelet nélkül elhagyatva, elszigetelve az önképzés legszükségesebb eszközeitől, tán igen sok esetben a legveszedelmesebb erkölcsi kísérteteknek kitéve. Ezeket szomorú fészkeikből csak a tanelőadások csengettyűje gyűjti össze koronként, s midőn együtt vannak: vajon miről beszélgetnek magok között, mi körül forog gondolatviláguk? Mi gyakorolt erősebb és közvetlenebb benyomást lelkükre, vajon a tanár beszédje, előadása, tehát tulajdonképpeni életcéljuk és hivatásuk, vagy az a tarka élet, mely közvetlen közletről és teljesen védtelenül támadta meg őket, az érzéki csábok és ingerek biztos hatása mérgeivel?

Mily szomorú ellentét! mily szomorú tévedés megvonni éppen ezektől a mi képezdéinktől a bennlakási intézményt!!

3. *Egy kiválóan magyar, nemzeti és társadalmi ok.*

Mindezek után még csak egy nem kevésbbé szembeötlő előnyét akarjuk felemlíteni a bennlakásnak, s ez főként a mi sajátos magyar társadalmi életünkre vonatkozik. Tanítóképezdéink állami, azaz felekezet nélküli intézetek lévén, ennél fogva az intézet népessége különböző vallásfelekezetű, sőt tán nemzetiségű elemekből is fog össze-

alakulni. Nem méltán remélhetnők-e tehát az intézeti együtt-lakástól, hogy az kellő tapintatos felügyelet mellett az idegen elemek összesimulásához és barátkozásához vezetne, úgy, hogy ez által is előmozdithatók a vallási és nemzeti válaszfalak ledöntését. És ne kicsinyeljük ezen előnyt se. Mi egyelőre — s ki tudja még meddig — mindig csak a felekezeti középiskolákból fogjuk ujonczozni növendékeinket. Ámde a felekezeti középiskolák, akarva, nem akarva vajmi sok merev felekezetiséget és elfogultságot nevelnek belé a serdülő növendékekbe. Az elkülönítő felekezetességi válaszfal alapjai már szépen le vannak rakva a 4—5 gymnasialis osztályu növendékben is s egy nagy-enyedi reformatus gymnasista, már bizonyos nemével a száanalomnak és megvetésnek fog lenézni egy csik-somlyói gymnasistára, míg viszont ez egyelőre csak alig lesz tán képes leküzdeni magában egy bizonyos titkos borzadályt, akkor midőn azzal a protestans eretnekkel kell egy padban könyökes pajtassági viszonyba lépnie. Pedig ki tudja, e két növendéknek tán már 3—4 év múlva, mint ugyanazon egy vagy legalább is szomszéd falusi tanítóknak kellend ugyanazon tanító-egyletben tanácskozni és a mi ennél is több: iskolájuk által a felekezeti türelmetlenség és bizalmatlankodás konkolyát a jövő nemzedékből kiirtogatni. Ime egy kiválóan magyar indok a bennlakás mellett!

III. Futó szemle az ellennézetek lényege és természete fölött.

S végül hogy ezen tán már is tulságos hosszura nyult indoklást befejezzük, ugyan mit tudnak a bennlakás ellenesei az általunk felsorolt argumentumoknak, a tényleges és csaknem kézzelfogható előnyöknek hatalmas phalanxa elébe állítani?

Sok szépen hangzó phrasist, sok előítéletet, felületes

állítást, tévkövetkeztetményeket s tán a legtöbb esetben egy beteges idealismus rémképeit. A bennlakási intézmény ellen nyilvánuló ellenszenv, bizonyos tekintetben természetesen nevezhető. Azon nevelőházak, melyeket a multban magunk elé állithatunk, részint mint állami, részint mint felekezeti intézetek, vagy a legszánandóbb tudatlanságot, vagy a lehető leggonoszabb és vétkesebb visszaéléseket tüntették fel azon nevelési eszközök felhasználásában, melyeket a bennlakás az illető intézetek vezetőinek kezébe nyújtott. Nem titok előttünk s már hála az égnek nyíltan ki is mondhatjuk, hogy a convictusi intézmények eddigelé s tán részben ma is a politikai és egyházi absolutismus eszközei még pedig gonosz eszközei gyanánt szolgáltak.

Igy nevelte az egyik a katonát — a másik a papot, az absolutismus két leghatalmasabb támaszává mindenik a maga céljainak megfelelően szervezett convictusokban, sőt a politikai és egyházi absolutismus egymással szövetkezve, ugyanazon bilincsekbe verték a humanisticai köznevelés egy jelentékeny részét is a katolikus gymnasiumok mellé felállított ugynevezett seminariumpok vagy convictusok által. Azonban e galád visszaélés a nevelőházakkal nem mindig mutatkozik, csak az öntudatos gazság gonosz kiszámításaiban. A nevelői tudatlanság és képtelenség nem kevésbbé undok és visszariasztó bennlakási képeket tár előnkbe a multból és jelenből. Innen az a nyomott, fojtó rabszolgaszellem még az olyan intézetekben is, melyek tulajdonképen becsületes és őszinte nevelési célok szolgálatában állottak, mert arra nézt a ki nem képes paedagogiailag vezetni egy ily intézetet, rendesen nem marad fenn a fegyelmezésnek más módja, mint vagy nevelői merev despotismus által a szolgálai meghunyászkodást és félelmet léptetni fel nevelői tényezőül, vagy szabad mentére hagyni az egészet, mely

esetben a bennlakás a vásottság és szilajság és durva nyereségnek bűja tenyészésére vezetne.

Példáink mind a két irányra bőven vannak s valóban bajos lenne elhatározni, hogy melyik undokabb és vétkeesebb a kettő közül. Nem természetes-e tehát, ha az öntudatra ébredt társadalom s különösen a tudatlanság és absolutismus lidércz nyomása alól felszabadított tanítói testület leküzdhetlen ellenszenvet érez magában azon intézmény ellen, mely által, hol a nevelői gonosz szándék oly galádul kijátsozta az emberiség legszentebb érdekeit, hol a nevelői tudatlanság és kontárság oly csufosan compromittálta a nevelés egész hitelét. A visszahatás hevélye itt kimaradhatlan következménye lett az alányomás erőszakosságának s ha ez kezdetben a visszaható erő első kipattanásában túllőtt a czélon és egy másik tulságba esett, ez az ember szellemi életében egy épen olyan örökérvényű dynamikai törvény, mint a phisikai erők világában. Az ítélet tisztaságát megzavarta a szenvedély, a méltó és nemes harag, s csak is így magyarázható meg, hogy sok igen tiszteletre méltó pae-dagogus sem volt képes tisztába jönni az iránt, hogy azon gyalázatos és vérlázító visszaélések, melyek eddigelő a bennlakási intézmények által végbe vitettek, nem magának az intézménynek hibái, hanem a rendszeré és a szellemé, mely abban uralkodott. Ezen módon van megvesztegetve a nagy közönség ítélete is ezen kérdésben. Az eddigi kaszárnjai és zárdai nevelés elleni undor és iszony folytonos emelkedést mutat a társadalomban. A nagy uralkodó eszmék ellenállhatlan áramlatában van ez is. A küzdelem bármily fenséges és lélekemelő általában egyes részleteiben, nincsen még is minden komikai tulajdonságok nélkül. Így midőn valaki a mostani köznevelésben, például a tanítóképezdéknél convictusról beszél, a laikus közön-

ség nagy részét e szóra titkos borzadály érzése fogja el és mindaz, a mit valaha életében a zárdai élet és nevelés iszonyatosságairól hallott vagy olvasott, tán még az Ubrik Borbára rémalakját sem véve ki, megjelenik phantáziájában s hogy ilyen rémképek gyötrő hatása alatt minő fogadtatásra számíthat a convictusi intézmény eszméje, nem nehéz kitálatni. Fényes bizonyítékául szolgálhatott az eszmék e lélektanilag teljesen indokolt áramlatára nézt a német tanítók egyetemes nagy gyűlése Bécsben 1869-ben. A képezdei bennlakás kérdése természetesen itt is helyet foglalt a napirenden. A német tanítók e nagy testületére nézt bizonyos tekintetben benső szükségesség volt épen itt Bécsben, hol oly sokáig szivta a militarismus és hierarchia a népek vérért, a nevelésben egy mentől hevesebb reactió explosióival könnyíteni oly sokáig elfojtott szenvedésein. Az sem ismeretlen, hogy ilyes nagy gyűléseken mily könnyű felszínre vergődni az olcsó liberalismusnak; s hogy az emberi hiúság mint törí magát előre, hogy fennebb és fennebb licitálja a kapós népszerű ideákat. Ezért az ilyen monstregyűlések soha sem alkalmasok egyes fontos elvi kérdések felett tárgyilagoson komoly és higgadt tanácskozásokra. Midőn Bécsben ezen specialis kérdés, hogy valjon a bennlakási intézmény a tanítóképezdéknél hasznos-e, vagy káros, tárgyalás alá került azok között, kik ezen vitában oly hatalmas szónoklatokat tartottak s még inkább azok, a kik akkor e kérdésben szavaztak, hányan voltak olyanok, akik egy tisztán specialis tanítóképezdei kérdésnek tárgyilagos és szakértő megvitatására nézt eléggé hivatottak voltak? E kérdésre a feleletet megtaláljuk a gyűlésnek e tárgyban hozott határozatában, a midőn absolut itéletet vélt kimondhatni egy olyan ügyben, melyben a specialis helyi körülményeknek s a különböző társadalmi és kulturai tényezőknek ismerése és méltatása

nélkül nem is lehetett volna ítélni. A felbuzdult tanácskozók nemes hevükben megfeledkeztek ezen körülményről s így önmagukra mondtak ítéletet, éppen azzal bizonyítván be saját ítéletképtelenségüket, hogy e fontos dologban egyoldalú befogás után abszolút ítélet kimondására vállalkoztak. És erre azért nem tudunk a keserűség bizonyos érzése nélkül visszagondolni, mert jól tudjuk, hogy ez a tévedés a németországi tanítók közvéleményének csalfa nimbuszával vevén magát körül, itt a hazában is nagy hódításokat, szerintünk pusztításokat vitt végbe a hazai tanügyi közvéleményben. Ez a kívülről importált, talmiarany-okoskodás kapóssá kezdett lenni minállunk, míg saját hazájában mint a phrasisok felkevert porfellege úszik a légben. Így például közvetlen észleletek után egészen határozottan állithatjuk, hogy a schweiczi tisztultabb paedagogiai közvélemény igen jóízűen nevetett a bécsi utca-paedagógoknak a képezdei bennlakás intézménye ellen folytatott dühös rodomontadjai felett, valamint azt is positive állithatjuk, hogy ma Schweiczban a bennlakási intézmény jó hirneve szilárdabbul áll mint valaha.“

Nem hallgathatunk el itten egy eddigelé érintetlenül maradt indokot. A képezdei növendékeknek t. i. a képezdehez csatolt kertben kertészeti és gazdasági foglalkozásban kell magukat gyakorolniok. Ez egészíti ki a néptanítói képzettséget különösen nálunk, hol a tanítónak e tekintetben is reformatornak kell lennie. S nem lesz-e vajjon künnlakás mellett e munkában, melyet mindenfelől összegyűlve óraszám szerint kell végezniök, a robotnak, a napszámosságának bizonyos színezete? Mig ellenben bennlakással minden szabad perc csak egy sétára, egy körültekintésre is használva fel a kertben, hol munkájok után a fejlődést óráról-órára figyelhetik, az élvezetnek, a munka becsülésének ezer meg ezer örömeit fakasztja fel keblökben s a pihenésben is hasznos dol-

gok csiráját érleli a jövő számára. Már csak az a körülmény is, hogy saját — habár ideiglenes — lakhelyük az, melyet munkájuk által széppé, díszessé tettek, melyen a haszonnak kutforrásait nyitották fel, olyan megszokás örököseivé teszi őket, mely állandó és tartós benyomásával az élet megnemeseítésének és a hasznos foglalkozásnak erős ösztönét vonja maga után. S ha arra gondolunk, hogy mint fognak majd e nyomokon alaktalan telkeink, pusztá, bozotlepte kertjeink egy-egy kis paradicsommá változni: képzelhető-e elfogulatlan ember, ki, ha teheti, ne igyekezzék minden erejével segítségünkre jöni e szebb jövő elővarázsolására?!

Végül, hogy külföldi tekintélyre való hivatkozással végezzük indoklásunkat — mert erre nálunk mindig legtöbbet szoktak adni — ide igtatjuk az „Encyklopädie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens“ 91—92 füzetéből Schneider berlini képezdei igazgató idevonatkozó terjedelmes értekezésének következő helyét: „A képezdének nem csak tanítani, hanem nevelni is kell; mert a tanító erkölcsi derekaságától többet várnak, mint tudásától. A legtöbb szakférfinak pedig egész napjainkig az a nézete, hogy ez a cél csak bennlakás berendezésével érhető el biztosan — és én nem tartózkodom kimondani meggyőződésemet, hogy én a bennlakást, és pedig a kötelezett bennlakást a képezde legtökéletesebb alakjának tartom. Magának a közvéleménynek az ellen való izgatottsága és felhevülése — így kellett volna nyilatkoznom egy időben — gyanussá teszi azt, mert egy intézet, melynek a nyilvánosság bizalmára oly nagy szüksége van, nem helyeznek azzal ellenkezésbe ok nélkül. De ezen ítélet módosuláson ment keresztül. Miután maga a bielizi seminarium, hogy növendékeket kapjon, nem internatot ugyan, de „alumnium“ név alatt ugyanazt szervezett, a mit mások internatnak neveznek, — s mióta szabadelvű tanférfiak, mint

Kehr, a Diesterwegre és arra való hivatkozással, hogy egy Pitt, Peel, Palmerston, egy Lessing és Ritter K. internátokból kerültek ki, Pythagoras, Pestalozzi, Basedow és Fellenberg olyanokat szerveztek, azt nemcsak nélkülözhetetlenek, hanem éppen jónak is nyilvánították, belenyugvás következett bé. Nagyon érdekesek e tekintetben azon információk, melyeket Molnár Schweizban nyert.

Az internat elleneinek bizonyos tekintetben igazuk van; hibájuk csupán az, hogy egyes visszaélések és tévedések miatt az egész intézményt elítélik.

Már maga az a körülmény, hogy éppen azon férfiak, kikre nézve az externat könnyebbség volna, ellene szólnak, azon feltevésre vezet, hogy erre erős objectiv okaik vannak. S az a tény, hogy a berlini seminarium növendékei közül 1832—1870-ig az összes igazgatók alatt a bennlakók 20, 5⁰/₀, a künnlakók 25,12⁰/₀-a nem érte el az intézet célját, a bennlakás mellett szól.

Hogy a bennlakás a növendékeknek kellemes, kitűnik abból, hogy azt ők maguk is kívánják. Az externatok szütkölnének növendékekben, az internatok nem; azért kellett a bielizinek is internattá átalakulni, különben most üresen állana. Öt különböző állam programjaiban olvasható azon nyilatkozat, hogy ha az internatot megszüntetnők, nem kapnánk tanítványokat. Szászországban a növendékek azon szabadalmat, hogy künnlakhatnak, nem igen veszik igénybe s Berlinben ugyan szabadelvű férfiak kérték hozzátartozóiknak az internatba való felvételét.

A növendékek maguk és képviselőik azért is keresik az internatot, mert abban a családi élet áldásait találják fel. Ennek természetesen éppen az ellentétét szoktuk olvasni. Az externat által a seminaristák a családi életben maradnak, a mivelt polgári osztálylyal összeköttetésbe jő-

nek. Ez ellen így ír Kehr: „Hol vannak hát azon mivelt családok, melyek egy szegény seminaristát családi körükbe felvesznek? hol van az a mivelt polgárság, mely arra határozza el magát, hogy szegény seminaristákat mivelt társas-körökbe vezessen bé? és hol vannak a semináristák, kiknek módjuk volna a mivelt osztály társas, illetőleg fináncziális igényeinek eleget tenni?” És én kérдем tovább: a családi élettel való érintkezés-e az, ha két vagy három seminarista egy szegény családdal együtt bérel ki egy földszobát, melyet még, mint ez itt gyakran előfordul, egy egészen idegen gyármunkással is megosztanak — és a melyet nyárban a meleg, télben a hideg miatt a lehetőségig kerülnek? s ha mindezek étkezésüket egy pinczében vagy egy népkonyhán együtt végezik? A berlini városi iskolák seminariumában ismételve constatiroztatott, hogy ezen életmód mellett a növendékek nem csekély számának testi sulya és a tudó működési ereje a tanfolyam ideje alatt hanyatlott.

A családi élet nevelői behatását a rend adja. Mentől inkább bevéssődött abba a salamoni tétel: „mindennek meg van a maga ideje” — s minél szigorubban ügyelünk arra, hogy meglegyen mindennek a maga helye is, annál jobban fogunk állani a háznál. A családi élet másik képző mozzanata a jog és kötelesség kölcsönös viszonya, az a szükségesség t. i. az egyes tagokra nézve, hogy mindenik megtegye a magáét és hálával fogadja, a mi érte történik. Ebben rejlik az a szükségesség az egyesekre nézve, hogy maguknak önkéntesen határokat szabjanak és magukat másokhoz alkalmazzák. Így érti meg az ember a családban az egymást oly csudálatosan kiegészítő apostoli intéseket, hogy egyik a másiknak s e mellett mégis mindenik magának terhét hordozza. Így tanul meg az ember szeretetet elfogadni és szeretetet gyakorolni. A családi élet ezen erőit

fejti ki a jól rendezett és bölcsen vezetett internat. A jó berendezéshez tartozik, hogy a seminarista abban magát jól érezze, elegendő és jó ételmezt kapjon, lakása és alvása egészséges legyen s olyan rend környezze őt, mely kötelességeinek teljesítését megkönnyíti. Kehr megkülönbözteti a czella-rendszert, hol két növendék közösen bir egy szobát a munka- és alvásra; a szoba-rendszert, hol négy növendék használ egy dolgozó s ebbe nyíló hálósobát, — és a terem-rendszert, hol 10—12 növendék dolgozik egy szobában s két-három annyi hál együtt. Poroszországban az is előfordul, hogy 6—8 seminarista lakik együtt — s mintegy harminczan alusznak tágas termekben, a mi itten czélszerűnek bizonyult be. A bölcs vezetéshez tartozik a házszabály, mely kerüli a pietismust épp úgy mint a pedanteriát, mely oly dolgokat követel, mit senki sem teljesíthet és olyanokat tilt el, mit mindenki gyakorol. E házszabály oly nyelven legyen fogalmazva, melyet mindnyájan beszélünk, tehát sem bibliai, sem torna-, sem bursch-nyelven —, s csak néhány meghatározásra szorítkozik, melyek az illemszabályokon alapszanak, tekintettel a közös jóllétre, a tanczél előmozdítására s hogy abban a ház keresztényies színezete tükröződjék vissza. Ez a házszabály azonban aztán legyen érvényesítve és kötelezzon mindenkit. A bölcs vezetés pedig egyszersmind szeretetteljes és atyai. Ez nagyon megkönnyítetik, ha, mint ez Bunzlauban van, a seminaristák családokra oszlanak, melyek mindenike egy külön tanító gondjaira és vezetésére bízatik. Ezen családok tagjai szorosan és hiven fűződnek együvé s összeköttetésük tul éli az intézeti életet.“

Többet is idézhetnénk e nagyon tanulságos értekezésből, melynek hátterét hosszú tapasztalat, mindenkinek megpróbálása s tiszta és komoly szándék képezi. Elegendőnek

tartjuk azonban e mutatványt e helyen arra nézve, hogy a bennlakás elleneit általa az ügy komoly és mindenek felett elfogulatlan megvizsgálására hívjuk fel. Fel vannak ebben sorolva annak nehézségei is, a miknek nem létezését állítani senkinek se juthat eszébe. Minden okok egybevetése azonban az internat mellett emel hangos szót.

S hogy figyelmünket a napjainkban folyó jelektől se vonjuk meg: nem internat berendezésével akar-e segíteni népnevelésügyén közvetlen szomszédunk Austria is? Valami mélyebb, fontosabb jelentőséggel még is csak bírnia kell ez eszmének, mely mellett annyian küzdenek s melyet az élet végre is követelni látszik.

16. A 93. §-ben felvett ösztöndíjak így lennének megkülönböztetendők: „a) a bennlakásnál teljes ellátás, b) a hol köztartás nincs, annak megfelelő pénzüsszeg.”

17. Az igazgató-tanács hatáskörét megszabó 99. §. első fele helyére csupán ezt ajánlanók: „az igazgató-tanács a közoktatási minister utasításai szerint vezeti a képezde anyagi ügyeit s részt vesz szellemi ügyeinek vezetésében.”

Indokolás. A részletek a ministeri utasításhoz tartoznak. „Az intézet beligazgatását egy kézbe kell összpontosítani s erre nézve legilletékesebb egyén az igazgató. A nem szorosan véve szakértőkből, azaz laikusokból alkotott igazgatótanács nem eléggé hivatott a beligazgatási ügyek czélszerű elintézésére. Az igazgatótanács eléggé nagy és szép működési tere az intézet öconomialis ügyeinek vezetése; e mellett a felügyeletből és ellenőrzésből is annyi, a mennyi azt, mint a társadalom képviselő-testületét, de nem egészen szakértőket, joggal megilletheti.”

18. A 100. §-hez ezt toldanók: „A gondnok évi tiszteletdíjt kap.”

Indokolás. A nobile officiumok ideje lejárt. A gondnoki teendők, miután az igazgató által kezelt aeconomialis ügyek is természet szerint őt illetik, lényegesebb részét teszik az intézet vezetésének, hogysem azokat felelősség nélkül rábizhatnók, vagy pontos és lelkiismeretes végzésöket minden díj nélkül követelni jogosítva volnánk.

19. A 102-ik §. kapcsolatba hozatván az általunk ajánlott módosításon átment 87-ikkel, a két évi határidő a tanítóképesítési vizsgára nézve elvetendő s az ott említett feltételekkel egybekötött vizsga a negyedik vagy utolsó iskolai év végén tartandó meg.

Indokolás. Az említett két évi határidő két okból vétethetett fel: a) hogy ez alatt a tanítónak alkalma legyen a gyakorlati tanításban kellő jártasságot szerezni, b) hogy a tanítói önképzés az iskolából az életbe is átplántáltassék. Mind a két ok nagyon fontos, de még sem elegendő azon §. fenntartására. Tervezetünk szerint ugyanis a 4-ik év annyira tulnyomóan gyakorlatra használtatnék fel, hogy annak végén biztos ítéletet lehetne mondani a növendékek e nemü képességéről. Bizonyosan többet tenne ez év a képezdei ellátás, segédeszközök használata és szakértő vezetés, szóval az intézeti élet előnyeinek és kényelmeinek élvezetében, mint két vagy több év is az élet nélkülözéseivel és a megélhetéssel való küzdelemben s egy felszereletlen és rendezetlen iskolában. A mi pedig azon említett előnyt illeti, hogy a tanítói öntovábbképzés szelleme az életbe is átvitetik: erre nézve azt mondjuk, hogy vagy megfelelt feladatának a képezde, a mennyiben elegendő ismeretet nyújtott s felébresztette növendékeiben a pálya iránti lelkesedést s a haladás szellemének életszükségét — s ekkor feleslegessé vált a próbaidő, — vagy pedig arra nem volt képes, s ez esetben az orvoslást magán az intézet

szervezetén kell megkísérteni, nem pedig az általa kibocsátott növendékeken experimentálni.

Nem csak felesleges azonban ez intézkedés, de nagy mértékben hátrányos is tanügyi viszonyaink között. Általános ugyanis a tapasztalás, hogy a tanítói tövises pályára az anyagilag módosabbak és szellemileg tehetségesebbek közül kevesen adják magukat. Ha már most még ezekre nézve is megnehezítjük a cél elérését, ez által éppen nem tesszük keresettebbé e pályát. Pedig meg van nehezítve, mert tanítói oklevél nélkül rendes tanító senki sem lehet. S vegyük fel még azt az esetet is, hogy a képesítési vizsgán — a melynek szigorúnak kell lenni — többen elbuknak. Ki adja vissza nekik az elvesztett két évet? S nem lett volna-e kívánatosabb, hogy ha csakugyan bukni kell, az két évvel hamarabb történjék s ne kinoztassanak két évig se az általok vezetett iskolák, se ők maguk? hanem lassanak más pálya után. Hisz az államnak nem fekketik érdekében szerencsétlen polgárainak számát szaporítani.

S hogy ilyen vagy hasonló indokok vezették-e a közoktatásügyi ministeriumot — nem tudjuk, de annyi tény, hogy jelenleg okai voltak nem várni be a két évet, hanem megengedte már a tanfolyam bevégezése után két hónappal megtarthatni a képesítési vizsgát.

E körülmény is lényegesen hozzá járul a fennebbiekhez arra nézve, hogy a képezdei tanfolyamot négy évre rendezzük bé s a képesítési vizsgát az utolsó év végén tartsuk meg. E szükségesség még külföldön is kezd érvényesülni, hol az újabb képezdek négy évi tanfolyammal rendeztetnek bé (pl. Austriában) s a régiek közül is többen alakittatnak át ilyenné. S a mennyivel már nálunk majd minden baj nagyobb arányokban jelentkezik, annival jogosultabbak hasonló törekvéseink.

20. A 103-ik §. helyébe egy olyant ajánlnánk, melyben kimondatik, hogy felsőbb népiskolai és polgári iskolai tanítók képzésére a szükséghez mért számban külön képezdék állíttatnak fel az ország különböző pontjain.

Indokolás. Az 59. 60. 61-ik §-ekben felsőbb népiskolák felállításáról van szó, de hogy az ebben működő tanítók hol képezzék ki magukat, erről nem gondoskodott a törvényhozás. Mi egyszerűen utalunk e hézagra.

21. A 105. §. elejére e tételben: „Magán-tanítóképezdéket csak oly egyének állíthatnak” — az „egyének” után beteendőnek találjuk ezt is: „és testületek”.

VI.

A tanítónő-képezdék.

22. Semmivel sem látszik kevésbé kívánatosnak a nőkre, mint a férfitanítókra s a nőnevelésre, mint a finevelésre nézve, hogy a nőtanítók is más intézetben képeztesenek az elemi iskolai tanítónőiségre és megint másban a felsőbb népiskolai és polgári iskolai pályára. Mert vagy elismerjük a nőnevelés egyenjoguságát s annak állami és társadalmi fontos hivatását minden ellenvetés nélkül, vagy nem. Első esetben semmivel sem kívánhatunk kevesebbet a nőtanítóktól és növendékektől, mint a fitanítók és tanítványaiktól. Második esetben pedig ok nélküli kedvezményeket adunk a sikernek kellő biztosítéka nélkül s félszeg irányzatnak nyújtunk védpaizst az állam czége alatt.

Semmi esetre sem tarthatjuk pedig nemcsak igazságosnak, de még csak indokolhatónak sem, hogy a 14 éves leány, ha 3 évi tanítóképezdei tanfolyamot végzett, már felső nép- és polgári iskolai tanítónő lehessen, mint ezt a 106. §.

rendeli, míg a fiúnak ugyanerre vagy külön vizsgát kell letennie, vagy még egy felsőbb tanfolyamot végeznie.

23. A 115-ik §. világos rendelete ellenére a közoktatásügyi kormány a tanítónő-képezdébe nő-igazgatókat alkalmaz. Vagy töröljük el e cikket, vagy alkalmazzuk ahhoz magunkat; mert nem tanácsos példát adni arra, hogy a törvény cikkei közt vannak olyanok is, a melyeket nem tanácsos, nem szükség avagy nem kötelesség megtartani. Mi részünkről a 107-ik §-ben elég biztosítékot látunk a bennlakásnál szükséges női felügyeletre nézve; az intézet egyéb ügyeinek vezetését pedig biztosabbnak tartjuk férfi-kezekbe tenni. Egyelőre tulhajtott és körülményeink, különösen pedig éppen nőnevelésügyünk jelen stadiumában nem igazolt szabadelvűségnek tartjuk az említett eljárást. Nevelésügyünk organismusába belenevelni a nőket igen is kívánatos. Az egyenranguságot azonban egyelőre csak elvileg tartjuk elismerendőnek. A kísérletek egy új intézmény életbeléptetésénél még a férfi vállakra is sulyosan nehezülnek; mindamellett a vezetés nehéz munkájára még egyenlő elméleti készülség mellett is alkalmasabbnak tartjuk őt a nőnél.

VII.

A népiskolai hatóságok.

24. A 124-ik §-re nézve mi is hozzájárulunk azon már mindenfelől constatirozott tapasztalathoz, hogy a tanke-
röltek igen nagyok és aránytalanok. Nekünk azonban e pontnál csak a tanítóképezde szempontjából volna egy javaslatunk, ilyenforma:

a) „A hol tanítóképezde van, annak igazgatója a közvetlen szomszédságban lévő népiskoláknak — melyek külön

tankerületet képeznek — tanfelügyelője. E tankerület azon isk. tanács alá tartozik, a mely politikai területen fekszik s ott ennek ügyeiről az illető igazgató referal.“

Indokaink teljesen öszhangzanak a Molnár Aladáréival, ki nálunk ez eszmét első pendentte meg s erre nézve a többek között így nyilatkozik: „Ez intézkedéssel a tanfelügyelőknak is némi segítség lenne ugyan nyujtva, de a főhaszon még sem ez, hanem az lenne, hogy a képezdei igazgatók közelebbi érintkezésbe hozatnának a már alkalmazott tanítókkal s a gyakorlati iskolaélettel, s ennél fogva jobban megismerhetnék annak szükségait s hiányait; hogy harmadéves növendékeiket is néha magukkal vihetnék az iskolák látogatására (ily kirándulásokat igen előnyösen lehet a tanárnak növendékei képzésére felhasználni); s végre az, hogy az országban vagy 400 iskola s tanító állana folytonosan szorosabb paedagogiai vezetés alatt“ — (L. Tanfelügyelet. 95. l.).

b) „Valamely állami t. képezdét magában foglaló tankerületbe vagy első tanfelügyelő alkalmaztassék, kötelességévé tétetvén a képezde helyén való lakás s a tankerületbe tartozó iskolák számának maximuma a 100-at meg nem haladhatván, vagy ha másodtanfelügyelő működik ilyen helyen, a nevezett feltételek mellett hatalmaztassék fel — legalább a képezdei ügyeket illetőleg — a kormánynyal való egyenes érintkezésre.

Indokaink nagyon világosok és az élet által hangosan támogattatnak. A tanfelügyelő ugyanis az igazgatótanács elnöke s mint ilyen a képezde és kormány között az összekötő kapocs. Az érintkezés e kettő között igen gyakori és a késedelem sokszor igen fontos életérdekeit kockáztatja a tanügynek. A késedelem pedig, vagy legalább is a lassu ügymenet mindig elmaradhatatlan lesz ott, hol a

másod tanfelügyelő a mostani chablon szerint lesz kénytelen működni. Azon fiatal, üde, eleven élet, mely nélkül az állami tanítóképezdéket gondolnunk sem lehet, gyors adminisztratív organumot igényel s valljuk meg őszintén, hogy erre nézt a jelenlegi állapot elegendő biztosítékot nem nyújt.

25. A tankerületi iskolatanács alakulására vonatkozólag a 125-ik §. megtoldandó a következő tartalmu 5-ik ponttal: „A mely megyében (szék, vidék, kerület) állami tanítóképezde van, ott a tanári testület saját kebeléből egy tagot választ az iskolatanácsba.“

Továbbá a 2-ik pont így lenne módosítandó: „A tanmegye területén lévő összes községi és állami elemi, felső nép- és polgári iskolai tanítók és tanítónők, valamint kisdudovók és gyermekkertek vezetői maguk közül négy tagot választanak.“ Vagy pedig ugyanezen cél elérésére az mondatnék ki, hogy a négy tagot a nevezett tanítók képviselésére a tanítóegyletek választják a maguk kebeléből. Ez által azon méltányosság nyerne kifejezést, hogy a felekezeti tanítók sem maradnának képviseletlenül, a mennyiben ez reájuk nézve ösztönzésül szolgálna, hogy az állami és községi tanítókkal együttesen alkossanak egyletet. Ha ettől vonakodnának, akkor legalább nem lenne ok a panaszra, hogy ők képviseletlen maradnak.

26. A 137-ik §. a 102-iknek általunk ajánlott módosításával kapcsolatba hozandó.

27. A 142-ik §-ben meghatározott tanítói fizetéseket a következőleg látnók méltányosabban szabályzandónak:

a) az elemi rendes tanító fizetési minimuma	400 frt;
b) a segédtanítóé	300 frt;
c) a felső népiskolai rendes tanítóé	750 frt;
d) „ „ segédtanítóé	450 frt;

- e) a polgári iskolai rendes tanítóé nagyobb városokon 1000 frt;
 kisebb helyeken 900 frt;
- f) a polgári iskolai segédtanítóé nagyobb városokon 600 frt;
 kisebb helyeken 500 frt.

A felekezeti iskolák tanítóinak fizetési minimuma szintén meghatározandó lenne.

28. A 146-ik §. az elhalt tanítók szegény árváinak segélyezéséről szól. Helyébe nyugdíjtörvény hozandó.

29. A 147-ik §.-ben a községi iskolai tanítók egyletté alakulása rendeltetik el. Mi e kötelezettséget kiterjesztenők a felekezeti tanítókra is — s a községieket csak azon esetben különitenők el, ha a felekezetiiek vonakodnának velük összeolvadni. Ez azért lenne nagyon jó hatással, mert a kétféle jellegű tanítók kollégiális viszonya mind az önképzésre, mind népnevelésügyünk szellemére és az ellentétek, tulajdonképpen előítéletek elenyésztesítésére nagyon sokat tenne.

Természetes aztán, hogy az ily kötelezett egyletek tagjai az összejövetelek alkalmával segélyül utiköltséget és napidíjt kapnának.

A fennebbieken kijelöltük t. Képviselőház népnevelésügyi törvényünk azon hiányait, melyek annak gyors, biztos és czélszerű keresztülvitelét meggyőződésünk szerint folytonosan akadályozni fogják.

Hogy e kívánt módosítások miképp történjenek meg: póttörvény, rendelet vagy revisio által-e? ennek fejtegetésébe nem bocsátkozunk. A magas Ház bölcsesége el fogja találni erre a legalkalmasabb utat. Mi csak módosítási

lataink tekintetbevételét s azok lehető érvényesítését kér-
jük, hódoló tisztelettel lévén

A tisztelt Képviselőház

alázatos szolgálai

A székely-kereszturi „paedagogiai-kör“-nek 1873. feb-
ruár 12-én tartott ülése 9-ik és június 17-én tartott ülése
1-ső pontja alatti határozatából.

Gyertyánffy István,

képezdei igazgató

s a sz.-kereszturi „pädagogiai kör“
elnöke.

Kozma Ferencz,

képezdei tanár

s a sz.-kereszturi „pädagogiai kör“
titkára.

B/1375

